

ANDRZEJ KLIMENTOWSKI
WSP w Bydgoszczy

EDUKACJA TECHNICZNA W ASPEKcie PSYCHOLOGII EKOLOGICZNEJ

Uwagi wstępne

Przedmiotem tego nader zwięzłego artykułu jest wstępna próba reinterpretacji pojęcia edukacji technicznej w odniesieniu do założeń psychologii ekologicznej, która akcentując *jakość życia (Quality of Life)*¹, jest w istocie jedną z odmian psychologii humanistycznej². Psychologia ta – w swych różnych wariantach – podkreśla w sposób szczególny podmiotowość człowieka, jego odpowiedzialność i troskę za szeroko pojęty świat i siebie oraz podejście antyredukcyjistyczne w płaszczyźnie ontologiczno-epistemologicznej.

W założeniach filozoficznych psychologii humanistycznej odnaleźć można przede wszystkim myśli zawarte w teorii fenomenologii E. Husserla oraz w egzystencjalizmie M. Heideggera; proporcje odniesień do tych systemów filozoficznych przedstawiają się zresztą różnie u poszczególnych przedstawicieli tej psychologii.

Celem tego artykułu jest uzasadnienie tezy, że jednym z zadań edukacji technicznej jest nadanie jej charakteru humanistycznego. Stanowisko takie uzasadnia m.in. W. Furmanek³. Tutaj przyjęto nieco inną od zaprezentowanej w pracy cytowanego autora argumentację, traktując ją jako swoiste uzupełnienie tamtej.

1. Edukacja techniczna: konieczność wprowadzenia pewnych nowych elementów znaczeniowych

Odpowiadając na pytanie, czym jest edukacja techniczna, należy uwzględnić aspekty semantyczne dotyczące terminów: a) „edukacja”, b) „technika”.

1.1. Edukacja

Każda edukacja oznacza proces zmierzający do wyposażenia wychowanka w stosowny zakres wiedzy, umiejętności i jednocześnie mający na celu ukształtowanie u niego pożądanego typu osobowości. Termin „edukacja” (łac. *educare*) zawiera w swym rdzeniu znaczenie „wyprowadzania” (*ex-duco*) ze stanu „gorszego do lepszego i wyższego”, co jednocześnie oznacza wyprowadzenie wychowanka z natury i wzniesienie go do „stanu

kulturalnego społeczeństwa⁴. Przeto w kontekście wychowawczym edukacja oznacza doprowadzenie osoby edukowanej do altruizmu i nastawienia illistycznego, „a więc służebnego zaangażowania się we wspólnocie”⁵.

Wspomniane „wyprowadzenie z natury” może jednak, co jest widoczne w przypadku techniki, przyjąć dwie formy: a) pozytywną – humanistyczną, b) negatywną, która stanowi coś w rodzaju „wynaturzenia” – wtórnego naruszenia praw natury, jej degeneracji (postawa eekologiczna). Można zatem powiedzieć, że celem jakiegokolwiek pozytywnej edukacji jest przygotowanie wychowanka do umiejętności tworzenia tego, co dobre na zewnątrz oraz gotowości do tworzenia tego, co dobre od wewnątrz: samorealizacji siebie na coraz wyższym poziomie podmiotowości i autentyczności.

1.2. Technika

W myśleniu potocznym, myśleniu życia codziennego (*Lebenswelt*) sądzi się, że technika jest środkiem osiągnięcia celów za pomocą wytworzonych urządzeń, a całość tych urządzeń jest techniką. Ona sama jest urządzeniem, po łacinie *instrumentum*⁶. Takie rozumienie techniki jest z pewnością słuszne, ale M. Heidegger zauważa, że słuszność nie oznacza jeszcze prawdziwości⁷. Zdaniem tego wybitnego filozofa, pytając o technikę, winniśmy najpierw zapytać o znaczenie dwóch pojęć powiązanych z sobą: instrumentalności i przyczyny. Z braku miejsca odsyłam czytelnika do cytowanego eseju, celem prześledzenia tropów argumentacji Heideggera. Należy jednak zauważyć, iż cytowany filozof dostrzega wyraźne różnice między techniką rękodzielniczą a techniką współczesną, która jest zarówno *odkrywaniem*, a więc dotyczy *prawdziwości (Wahr-heit)*, ale jednocześnie – właśnie jako odkrywanie – *kryje w sobie niebezpieczeństwo*⁸.

Po pierwsze – technika może, a tak zdarza się często, przestać być tylko *instrumentem*, a w to miejsce stać się celem autotelicznym, przy czym w ten sposób – przez odkrywanie – ujawnia prawdę. Ale – po drugie – jest to prawda mówiąca o niszczeniu świata przez człowieka, który zagubił kategorie znaczeń i wartości wyznaczających kategorię imperatyw harmonii między nim a światem. I po trzecie – prawda *odslaniana* przez współczesną technikę jest równocześnie jej *zastłaniem* przez środki masowego przekazu, które przez argumentację perswazyjną, nacechowane są jedynie na merkantylny i związany z komfortem wymiar techniki. Oznacza to naruszenie autentyczności ludzkiej egzystencji i wskutek tego – naruszenie równowagi ekosystemu.

Reasumując skrótkowo naszkicowane tezy, można przyjąć, że edukacja techniczna ma na celu ukształtowanie nie tylko potencjałów wytwórczych i twórczych wychowanka, ale jednocześnie takie ukształtowanie jego osobowości – wiedzy, samowiedzy, wartości i postaw, by mógł on wniknąć w zagrożenia, które implikuje ideologia „techniki dla techniki”. Technika jako odkrywanie prawdy odslania możliwości samorealizacji poprzez

samoograniczanie się. „Technika dla techniki” jest ideologią zagłady siebie przez zagładę świata. Wydaje się, że edukacja techniczna winna tezy te szerzej, niż było to do tej pory, uwzględnić w swych programach.

2. Psychologia ekologiczna a edukacja techniczna

Dziś już nie trzeba wyjaśniać podstawowych pojęć, założeń i twierdzeń ekologii, chociaż do tej pory napotkać można wiele paradoksalnych nieporozumień⁹. Wypada jednak odnotować konstytuowanie się nowej dyscypliny – psychologii ekologicznej, która – jak o tym wyżej wspomniano – jest rodzajem psychologii humanistycznej, chociaż o tym oficjalnie się nie pisze. Jej pojęcia i założenia klarownie przedstawili w swym dziele P.G. Zimbardo i F.L. Ruch¹⁰. Psychologia ekologiczna: a) odrzuca molekularne ujęcie organizmu, akceptując podejście molarne, b) zaleca obserwację i klasyfikację w miejsce interwencji i kontroli, c) przedkłada troskę o polepszenie jakości życia nad tzw. czyste odkrycia naukowe, d) odrzuca redukcjonizm, e) preferuje paradygmat systemowy, a nie kauzalno-skutkowy.

Niezależnie od tego, czy czyni to *explicite* czy *implicite*, omawiana psychologia egzystencję człowieka – podmiotu ujmuje zgodnie z Heideggerowskim pojęciem **Dasein** – bycie autentyczne, nacechowane troską (*Sorge*) i lękiem (*Angst*), które realizuje się w „byciu w świecie” (*In – der Welt – sein*)¹¹. Na kanwie inspiracji M. Heideggera szereg autorów wypracowało swe koncepcje psychologii humanistycznej. Celowe okaże się w tym miejscu powołanie się na *Daseinsanalizę* L. Binswanger¹². Wyróżnia on trzy formy bycia człowieka w świecie: a) świat przyrody (*Umwelt*) – wspólny dla wszystkich organizmów poddanych prawom deterministycznym – przy założeniu, iż człowiek nie jest przez nie do końca określony, b) świat relacji interpersonalnych (*Mitwelt*), w którym człowiek zdolny jest do przekroczenia swej izolacji poprzez „spotkanie w miłości”, c) świat odniesień podmiotowych (*Eigenwelt*), na który składają się myśli i dążenia osobiste pozwalające jednostce stanowić o jej autentyczności, tożsamości oraz indywidualności.

Owe trzy modele istnienia wyznaczają jakość życia, także – a może zwłaszcza – w warunkach często nie kontrolowanego rozwoju techniki, który grozi zagładą ekologiczną.

Rozważając związki psychologii ekologicznej z edukacją techniczną, należy koniecznie zwrócić uwagę na raczej niedocenioną koncepcję T. Tomaszewskiego, dotyczącą rozwoju wszechstronnego i ukierunkowanego¹³. Ma ona charakter humanistyczno-ekologiczny i posiada znaczącą wagę edukacyjną. T. Tomaszewski zakłada, że jakość życia człowieka uwarunkowana jest i jakością świata, i jakością człowieka, który za świat oraz siebie jest odpowiedzialny. Teoretycy edukacji technicznej winni przemyśleć pięć kryteriów jakości człowieka, które omawia cytowany psycholog. Są nimi: a) bogactwo przeżyć (nie tylko emocjonalnie pozytywnych), b) wszechstronna świadomość i wiedza, c) szerokie spektrum działalności, d) twórczość, e) altruizm.

Uwagi końcowe

W niniejszym artykule przedstawiono kilka refleksji dotyczących edukacji technicznej. Stanowią one co najwyżej zarys szkicu do szerszego opracowania. Prawdziwa jest chyba jednak hipoteza, że edukacja techniczna winna być kojarzona z edukacją ekologiczną – przy uwzględnieniu też humanistycznej psychologii ekologicznej. Punktem odniesienia do tego rodzaju syntezy jest koncepcja jakości życia (QL). Pytanie o jakość życia i jego uwarunkowania jest też pytaniem o jakość i sensowność techniki.

PRZYPISY

- ¹ F. Andrews, S. Withey, Developing measures of perceived life quality: Results from several national surveys, „Social Indicators Research”, 1973, 1, 1.
- ² Por. T. Tomaszewski, Główne idee współczesnej psychologii, KiW Warszawa 1984, s. 106-119.
- ³ W. Furmanek, Dokąd zmierza wychowanie techniczne? Cz. II. Humanistyczne aspekty wychowania przez technikę, FOSZE Rzeszów 1993.
- ⁴ S. Kunowski, Podstawy współczesnej pedagogiki, Wyd. Salezjańskie Warszawa 1993.
- ⁵ Ibidem, s. 170-171.
- ⁶ M. Heidegger, Pytanie o technikę, w: M. Heidegger, Budować. Mieszkać. Myśleć. Eseje wybrane, Czytelnik Warszawa 1977, s. 225.
- ⁷ Ibidem, s. 226.
- ⁸ Ibidem, s. 231-245.
- ⁹ A. Kalinowska, Ekologia-wyбір przyszłości, Editions Spotkania Warszawa 1992.
- ¹⁰ P.G. Zimbardo, F.L. Ruch (red.), Psychologia i życie, PWN Warszawa 1994, s. 630 i nast.
- ¹¹ L. Binswanger, Grundformen und Erkenntnis menschlichen Daseins, Reinhardt Munchen 1964.
- ¹² Ibidem, s. 252.
- ¹³ T. Tomaszewski, Ślady i wzorce, WSPiS Warszawa 1984, s. 196-209.

TECHNICAL EDUCATION WITH REFERENCE TO ECOLOGICAL PSYCHOLOGY

Summary

The article offers an introductory attempt at interpreting the notion of technical education with reference to the assumptions of ecological psychology, which, stressing the importance of Quality of Life (QL), constitutes a type of humanistic psychology. The aim of the article is to put forward the proposition that technical education should be associated with ecological education – taking into consideration the principles of humanistic and ecological psychology.